

І.В. Невзорова,

аспірант кафедри правових дисциплін
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

СУТНІСТЬ ДЕОНТОЛОГІЧНИХ ЗАСАД ДІЯЛЬНОСТІ НОТАРІУСА

Анотація. Автором визначено сутність деонтологічних засад діяльності нотаріуса, а також виявлені особливості, які впливають на професійну та особисту сфери діяльності та життя нотаріуса. Проаналізовано думки вчених-теоретиків та нормативні джерела стосовно етичних, естетичних та професійних засад діяльності юриста в цілому та нотаріуса зокрема. Наголошено на відсутності у наукових джерелах та міжнародних нормативно-правових актах уніфікованих та систематизованих положень щодо деонтологічних засад діяльності нотаріуса. Автором з'ясовано, що деонтологічні основи нотаріальної діяльності, здебільшого досліджувались в аспекті етичної культури. Доведено, що генеза розвитку наукової думки в цьому напрямі та одержані результати дають змогу розширити межі наукового пізнання, зокрема до рамок деонтологічних засад. Обґрунтовано необхідність дослідження деонтологічних засад нотаріальної діяльності системно, зокрема через призму етичної культури, морального підґрунтя, естетичного образу, правової культури та правової свідомості нотаріуса, які проявляються у його правовій поведінці.

Ключові слова: деонтологічні засади, нотаріат, нотаріальна діяльність, етична культура, естетичний образ, моральне підґрунтя нотаріальної діяльності, професійні чинники роботи нотаріуса.

Постановка проблеми. Достеменно відомий факт, що кожна професія створювала і створює свою деонтологію. Не є винятком і нотаріальна діяльність. Сьогодні у науковій літературі, а також текстах міжнародних і не тільки нормативно-правових актів, відсутні уніфіковані та систематизовані положення щодо деонтологічних засад діяльності нотаріуса.

Аналіз останніх досліджень. Питанню етичних, естетичних та професійних засад діяльності юриста в цілому та нотаріуса зокрема присвятили свої наукові праці А.Д. Бойков, Є.О. Гада, С.Д. Гусарев, О.І. Осауленко, О.Д. Тихомиров та інші.

Метою статті є з'ясування сутності деонтологічних засад діяльності нотаріуса, а також виявлення особливостей, які впливають на професійну та особисту сфери діяльності та життя нотаріуса.

Виклад основного матеріалу. Пропонуємо проаналізувати сутність деонтологічних засад діяльності нотаріуса через призму юридичної професії в цілому та нотаріальної діяльності як однієї з ключових її елементів.

Дослідження особи нотаріуса через призму деонтологічних засад його діяльності слід, на наш погляд, проводити в площині взаємодії особистих та професійних якостей.

Дану тезу підтримують С.Д. Гусарев та О.Д. Тихомиров, які наголошують на позитивних моментах демократизації ідеологічних процесів в Україні після розпаду СРСР, що вплинуло і на ідеологічні уявлення щодо особистих та професійних якостей всіх категорій юристів [1, с. 17].

Поділ на особисті та професійні якості в особистості нотаріуса зумовлений тим, що характер виконуваної ним роботи накладає відбиток на його повсякденне, відмінне від трудової діяльності, життя. З іншого боку — особисті якості, набуті від народження та розвинені в процесі виховання, знаходять своє відображення у професійній діяльності нотаріуса, наділяючи її певними рисами.

В цьому аспекті про зв'язок особистих та професійних якостей особистості нотаріуса можна вести мову як про взаємний вплив кожного з компонентів один на одного. Взаємність обумовлена постійним розвитком особистості нотаріуса, багатогранністю його соціального життя. Особисті риси, проявляючись у професійній діяльності нотаріуса, зазнають змін, переорієнтовуються і набувають нової якості. В свою чергу професійна сторона діяльності нотаріуса також розвивається (кар'єра, досягнення у юриспруденції, юридичний досвід тощо), і, не останню роль в цьому, відіграють особисті риси (репутація, культура, стиль юридичного спілкування та ін.).

Про юриста в цілому як особистість написано чимало наукових публікацій. На наш погляд, існуючі дослідження відображають лише окремі сторони багатогранності соціального буття юриста. Так, зустрічаються міркування вчених стосовно етичної, моральної культури юриста, його естетичного образу, правової свідомості і

правової культури, правової поведінки тощо. В інших джерелах акцентується увага на подвійному характері особистості юриста: особистому та професійному.

Так, ще за радянських часів у сфері правових знань робилися окремі спроби формулювання на офіційному рівні моральних якостей працівника юридичної сфери. Зокрема, у 20-х роках Народний комісаріат юстиції УРСР затвердив певний порядок атестування працівників суду, згідно з яким передбачалося робити професійний добір кадрів на посади суддів лише з урахуванням певного переліку їх моральних якостей. У 1982 році Міністерством вищої освіти СРСР було затверджено документ — Кваліфікаційну характеристику юриста, де визначалася система вимог до знань та умінь юриста [2, с. 7].

З метою захисту суспільства від різного роду негативних впливів, здійснюється правоохоронна функція в державі. Вона забезпечується діяльністю як органів державної влади та місцевого самоврядування, так і громадських формувань. Не викликає сумнівів той факт, що найбільш професійно дану функцію виконують юристи, не залежно від займаної посади. Через це аналізу і вдосконаленню юридичної професії присвячено чимало наукових праць. Вони досліджують не тільки правовий аспект чи професійний обов'язок, а торкаються і культурних, етичних моральних основ діяльності юриста.

Цивілізаційні та глобалізаційні процеси у світі нівелюють кордони держав, поширюючи свій вплив на все більші території. Одним із таких процесів є діяльність юриста, в т.ч. і нотаріуса, яка вже набула міжнародного статусу. Міжнародна спільнота сьогодні намагається уніфікувати

стандарти юридичної діяльності з тим, щоб юрист мав можливість займатись улюбленою справою не зважаючи на національні кондори і не прив'язуючи себе до законодавства певної держави.

Деонтологічні питання постійно знаходяться в полі зору міжнародного співтовариства. Так, у 1979 році Генеральною Асамблеєю ООН Було прийнято Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку (резолюція № 34/169), в жовтні 1988 року — Деонтологічний кодекс, у серпні-вересні 1990 року були прийняті Основні принципи стосовно ролі юристів. Існують також інші міжнародні документи, які відображають окремі аспекти професійної етики юристів та активно використовуються багатьма державами в процесі здійснення юридичної практичної діяльності [2, с. 8].

Автором наукової статті здійснено спробу узагальнити погляди вчених на особистість нотаріуса як представника юридичної професії, деонтологічні основи його діяльності. На наше переконання, характер особистості нотаріуса розкривається у сфері особистого та професійного.

До особистих якостей ми відносимо моральне підґрунтя, етичну культуру та естетичний образ. Серед професійних якостей виділяємо правову культуру та правову свідомість, які знаходять свій прояв у правовій поведінці нотаріуса.

Образ сучасного нотаріуса формується під впливом суспільного життя. Не останню роль в цьому відіграло те, що в українському суспільстві відбулись процеси зміни акценту зі служіння ідеям партії, інтересам держави на пріоритет закону, права, ідеалів суспільної моралі.

Основою деонтологічної діяльності нотаріуса виступають такі категорії як «право», «мораль», «про-

фесіоналізм». Що характерно, рівень професіоналізму визначається через співвідношення право-мораль у свідомості нотаріуса, які проявляються у його повсякденній поведінці. У зв'язці «право-мораль» норми моралі повинні користуватись пріоритетом. Однак, із розвитком правового регулювання мораль стала виконувати субсидіарну роль, доповнюючи тим самим правовий регламент, або ж регулюючи суспільні відносини в той час, коли останні не підлягають правовому контролю. Незважаючи на це, перевагою моралі над правом є те, що вона формується у свідомості людей природним шляхом, вона органічніше проникає у духовний світ особи. Право ж, ґрунтуючись на державному примусі, нав'язується суспільству своєю системою правил поведінки.

Сьогодні професійна етика розвивається як самостійний напрям наукового пізнання. Заслуга в цьому не тільки вітчизняних філософів, юристів, педагогів, а і зарубіжних вчених. У підручниках, присвячених адвокатській діяльності, з'являються розділи про професійну етику, збільшується кількість і окремих публікацій з цього питання.

Проблеми професійної етики юристів, і нотаріусів зокрема, стають предметом міжнародних наукових дискусій. Більше того, наші європейські колеги закріпили на нормативно-правовому рівні власний процесуальний статус, етичні засади своєї діяльності тощо.

Із вище сказаного видно, що деонтологічні основи нотаріальної діяльності, здебільшого досліджувались в аспекті етичної культури. Однак, генеза розвитку наукової думки в цьому напрямі, та одержані в результаті цього результати, дають змогу розширити межі наукового

пізнання, зокрема до рамок деонтологічних засад.

Раніше нами наголошувалось на тому, що крім етичної культури в якості деонтологічних засад нотаріальної діяльності необхідно досліджувати моральне підґрунтя, естетичний образ, правову культуру та правову свідомість нотаріуса, які проявляються у його правовій поведінці.

Моральне підґрунтя нотаріальної діяльності розглядається нами серед особистих якостей особистості нотаріуса. Важливість моралі полягає в тому, що вона сьогодні, мабуть, є єдиним стримуючим фактором у гонитві за матеріальними благами та цінностями. При цьому нехтуються традиції, руйнуються соціальні догми, зневажаються суспільні канони та інше.

Ще Горацій помітив: «Яку користь можуть принести закони у суспільстві, в якому немає моральності». Слушно зазначає А.Д. Бойков, що саме цим обумовлена необхідність звернення до моральних еталонів, їх пропаганді та пошуку способів впливу на моральну свідомість [3, с. 15-16].

Так, кінець минулого і початок нинішнього століття відзначились руйнуванням правової системи, падінням престижу права, розквітом правового нігілізму. За цих умов, здавалось би, мораль повинна стати основним регулятором суспільних відносин. Однак, так не сталося. Моральна деградація суспільства стала наслідком політичних та економічних перетворень, свавілля корупції, крадіжок в державних масштабах. Допомогли і засоби масової інформації, які отримали в цей час необмежену свободу. Потім розпочалось життя «по поняттям», результатом чого стало те, що свобода сприймалася як вседозволеність, а принципи ринкової

економіки сприяли розповсюдженню егоїзму в суспільстві. Без відродження здорової моралі повернутись до нормальних людських відносин та правопорядку стає практично неможливим.

Поряд з моральними та етичними переконаннями нотаріуса, важливим елементом його професійного статусу є естетичний образ.

Естетичний образ нотаріуса формується під впливом таких суспільних категорій як мода, оточення, сімейні відносини (вподобання чоловіка чи дружини), а також характеризується власною самодисципліною.

Окрім цього, професійна діяльність нотаріуса також зумовлює формування естетичного образу. Перш за все, специфіка спілкування з людьми, а не верстатами, машинами чи будь-якими механізмами, вимагає від нотаріуса хоча б мінімальних зусиль для того, щоб його зовнішній вигляд був, принаймні, не відтог्राючим.

Досить поширеним явищем у сфері нотаріальної діяльності є наявність так званого «дрес коду», що само собою підвищує імідж представників даної професії. Мабуть, саме тому, в уяві пересічного громадянина України естетичний образ нотаріуса асоціюється з вишуканим костюмом, охайною зачіскою, стильним взуттям і, звісно, сучасним затишним офісом, де відбувається прийом клієнтів.

Влучною, у випадку аналізу нотаріальної діяльності, є приказка стосовно того, що зустрічають особу по-одежі, а проводжають по-розуму. Естетичний образ нотаріуса створює сприятливі умови для початку конструктивного діалогу і підвищує довіру населення як до людини інтелігентної, навіть не знаючи про неї нічого іншого, крім зовнішнього сприйняття.

Висновки. Досить поширеною у науковій літературі є думка про отождолення етичної культури юриста із деонтологічними засадами тієї чи іншої юридичної професії. Однак, генеза розвитку наукової думки в цьому напрямі, та одержані в результаті цього результати, дають змогу розширити межі наукового пізнання, зокрема до рамок деонтологічних засад. Ми вважаємо, що в якості деонтологічних засад нотаріальної діяльності необхідно досліджувати моральне підґрунтя, естетичний образ, правову культуру та правову свідомість нотаріуса, які проявляються у його правовій поведінці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гусарев С.Д., Тихомиров О.Д. Юридична деонтологія (Основи юридичної діяльності) : Навч. посіб. К., 2008. 495 с.
2. Осауленко О.І. Юридична деонтологія : Навчальний посібник. К., 2008. 224 с.
3. Этика адвоката. Москва, 2007. 592 с.

Невзорова И.

Сущность деонтологических основ деятельности нотариуса.

Аннотация. Автором определена сущность деонтологических основ деятельности нотариуса, а также выявлены особенности, которые влияют на профессиональную и личную сферы деятельности и жизни нотариуса. Проанализированы мнения ученых-теоретиков и нормативные источники относительно этических, эстетических и профессиональных основ деятельности юриста в целом и нотариуса в частности. Отмечено отсутствие в научных источниках и международных нормативно-правовых актах унифицированных и систематизированных положений о деонтологических основах деятельности нотариуса. Автором установлено, что деонтологические основы нотариальной деятельности, в основном исследовались в аспекте этической культуры. Доказано, что генезис развития научной мысли в этом направлении и полученные результаты позволяют расширить границы научного познания, в частности в рамки деонтологических основ. Обоснована необходимость исследования деонтологических основ нотариальной деятельности системно, в частности через призму нравственной культуры, нравственного основания, эстетического образа, правовой культуры и правового сознания нотариуса, которые проявляются в его правовом поведении.

Ключевые слова: деонтологические основы, нотариат, нотариальная деятельность, этическая культура, эстетический образ, нравственное основание нотариальной деятельности, профессиональные факторы работы нотариуса.

I. Nevsorova

The condition of deontological ways of activity of notary.

Summary. The author determines the essence of the deontological basis of the activities of the notary, as well as the features that affect the professional and personal sphere of activity and the life of the notary. The opinions of theoretical scholars and normative sources regarding the ethical, aesthetic and professional principles of the legal profession as a whole and the notary in particular are analyzed. It is emphasized that there are no unified and systematic provisions in the scientific sources and international normative legal acts regarding the deontological principles of the notary's activity. The author finds that the deontological foundations of notarial activity were mostly studied in the aspect of ethical culture. It is proved that the genesis of development of scientific thought in this direction and the obtained results allow to expand the limits of scientific knowledge, in particular to the framework of deontological principles. The necessity of studying the deontological principles of notarial activity systematically, in particular, through the prism of ethical culture, moral ground, aesthetic image, legal culture and legal consciousness of a notary, which are manifested in his legal behavior, is substantiated.

Keywords: deontological basis, notary, notarial activity, ethical culture, aesthetic image, moral basis of notarial activity, professional factors of notary's work.